

กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

กิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกำลังเป็นที่นิยมมากขึ้นภายในระยะเวลาเมื่อไม่กี่ปีมานี้ แต่ปัญหาในการกิจกรรมที่มักจะพบทุกแห่งก็คือ การไม่สามารถหากิจกรรมที่ทำให้เยาวชนสนใจได้ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพราะถ้าหากเราสามารถทำให้เยาวชนมาสนใจและตื่นตัวเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมมากเท่าใด ก็จะยิ่งเป็นผลดีต่อสังคมเท่านั้น

ผู้เขียนเคยทำกิจกรรมด้านนี้มาบ้าง และจากการออกแบบกิจกรรมด้วยตัวเองหลายตัวอย่าง ก็อยากจะนำเสนอไว้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ต้องการศึกษา แต่เนื่องจากผู้เขียนมีเวลาไม่มากนัก จึงไม่สามารถใช้เวลาในการคิดและเขียนเรื่องนี้ได้อย่างเต็มที่ แต่ก็หวังอย่างยิ่งว่า แม้กิจกรรมเพียงน้อยนิดแต่ก็เป็นประโยชน์สำหรับผู้เริ่มต้นแล้วเป็นอย่างยิ่ง

ผู้อ่านสามารถอ่านพอเป็นแนวทางในการทำกิจกรรมได้เพียงบางส่วน ดังนั้น ในการทำกิจกรรมจริงๆ ผู้อ่านต้องสร้างรูปแบบกิจกรรมเพิ่มเติมเองด้วย อาจจะต้องประยุกต์พลิกแพลงไปบ้าง ก็หวังว่าผู้อ่านคงไม่ท้อแท้กับความพยายามในการที่จะจัดกิจกรรมที่มีคุณค่าต่อสังคม

ขอส่งแรงใจให้เต็มเปี่ยม

หิ่งห้อย

๑ ก.พ. ๓๘

กิจกรรมที่น่าสนใจที่ผู้เขียนจะนำเสนอ สามารถแบ่งเป็น 5 กิจกรรมได้ดังนี้

1. การลงไปสัมผัสกับปัญหา

เยาวชนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จะมีความรู้สึกไวต่อการสร้างจิตสำนึกที่ดี เพราะเยาวชนในระดับนี้จะไม่มีความตั้งใจที่แท้จริงและไม่มีการะหรือผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นกิจกรรมนี้จึงเป็นการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมได้โดยง่าย

บริเวณที่สามารถศึกษาปัญหานั้นหาได้ไม่ยากนัก เพราะในปัจจุบันปัญหานี้ได้เกิดทั่วทุกหนทุกแห่ง จะลองยกตัวอย่างปัญหาในปัจจุบันซึ่งพบเป็นประจำก็คือ ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาการทิ้งและกำจัดขยะมูลฝอย ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาอากาศเป็นพิษ ฯลฯ

ในการศึกษาปัญหา ถ้าต้องการให้ได้สาระและทำให้เรื่องน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ก็ควรมหาผู้มีความรู้และความเข้าใจดีมาอธิบายให้ฟัง โดยอธิบายผลกระทบที่เกิดจากปัญหา สาเหตุของปัญหา วิธีการแก้ไขทั้งในส่วนของผู้สร้างปัญหา, ผู้รับผิดชอบปัญหาและตัวผู้ฟังทุกๆคน

ถ้าให้ดียิ่งขึ้นก็อาจจะมีการอภิปรายถึง ผลกระทบ สาเหตุ และวิธีแก้ไขกันเอง แล้วให้วิทยากรช่วยสรุปให้ทีหลัง ระหว่างศึกษาปัญหาอาจแจกแบบฟอร์มสำหรับกรอกข้อมูลต่างๆที่น่าสนใจด้วย

2. การฟังบรรยาย

กิจกรรมอีกกิจกรรมหนึ่งซึ่งจัดได้ง่ายๆก็คือ การบรรยาย แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ นักเรียนจะไม่ค่อยสนใจฟังเท่าที่ควร เรื่องนี้ต้องแก้ที่ตัวผู้บรรยาย การบรรยายต้องเน้นให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการร่วมคิดและแสดงความคิดเห็น โดยอาจจะถามคำถามง่ายๆที่ผู้ฟังสามารถตอบได้ไม่ยากนัก การที่ถามผู้ฟังจะเป็นการสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเองระหว่างผู้พูดและผู้ฟังอีกด้วย

การบรรยายที่ดีนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นการบรรยายที่มีเนื้อหาหนัก และเร่งรีบพูดให้ได้เนื้อความทั้งหมด เพราะถ้าเป็นเช่นนี้ผู้ฟังแทบจะไม่ได้รับความรู้มากเท่าใด เพราะว่าคิดไม่ทันหรือรู้สึกไม่น่าฟังจึงไม่ฟัง

การบรรยายก็เหมือนการเรียนการสอน ต้องค่อยๆพูดและให้นักเรียนคิดตาม ตลอดจนให้นักเรียนช่วยอธิบายด้วย ผิดถูกไม่เป็นไร แม้จะผิดแต่จะทำให้นักเรียนอยากรู้ว่าที่ถูกคืออะไร และบอกนักเรียนว่า “เรื่องนี้เป็นเรื่องใหม่ที่เราไม่เคยรู้ อาจจะผิดไปบ้างแต่ก็สามารถคิดได้ในระดับดีทีเดียว และช่วงแรกๆที่ผู้บรรยายศึกษาเรื่องนี้ก็เข้าใจผิดๆถูกๆเหมือนกัน” แต่ถ้าหากผู้ฟังอธิบายถูกผู้บรรยายไม่ควรละโอกาสในการกล่าวชมผู้ฟัง เพราะจะทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าตัวเองมีความสามารถ และอยากมีส่วนร่วมในการตอบครั้งต่อไป ส่วนเพื่อนคนอื่นๆก็อยากจะตอบบ้าง ก็เป็นการให้กำลังใจผู้ฟังนั่นเอง

สำหรับการบรรยายถ้ามีภาพ สไลด์ วิดีโอ หรือสื่ออื่นๆมาประกอบด้วย ก็จะทำให้การบรรยายนั้นน่าสนใจยิ่งขึ้น และกิจกรรมนี้อาจจะให้นักเรียนผลัดกันมาเสนอปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ได้

3. การแข่งขัน

อาจจะมีกิจกรรมที่มุ่งเน้นแข่งขันเพื่อให้เกิดความกระตือรือร้น เช่น แข่งขันตอบปัญหาสิ่งแวดล้อม แข่งเสนอปัญหาสิ่งแวดล้อม แข่งจัดนิทรรศการ แข่งเก็บขยะ ฯลฯ

แต่กิจกรรมเช่นนี้ แม้จะสร้างความกระตือรือร้นได้ดี แต่อาจสร้างความบาดหมางและไม่ปรองดองกันได้ ซึ่งเป็นผลเสียในระยะยาว (หมายถึงการแข่งขันที่เน้นการแพ้ชนะมากเกินไป)

4. การทดลอง

อาจมีการทดลองเล็กๆน้อยๆ ซึ่งจะต้องออกแบบการทดลอง โดยการทดลองจะเน้นให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมและปัญหาสิ่งแวดล้อมยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างดังต่อไปนี้ คือ

1) เรื่องวิธีการอาบน้ำแบบประหยัดที่สุด

ก็อาจให้นักเรียนชายเตรียมอุปกรณ์อาบน้ำมา เพื่อมาทดลองอาบน้ำดูหลายๆรูปแบบ เช่น ใช้ฝักบัว (อาจหาฝักบัวมาต่อกับสายยางที่โรงเรียน) อาบแบบเปิดจากสายยาง อาบแบบตักน้ำ (จากโอ่ง) อาบ ฯลฯ แล้วให้วัดปริมาณน้ำที่ใช้ โดยอาจวัดจากน้ำที่ไหลออกมาจากห้องน้ำ (หาอะไรมารองน้ำ) หรือวัดจากน้ำที่ไหลเข้าห้องน้ำ (ดูจากมิเตอร์-ถ้ามี)

เมื่อได้ข้อมูล ก็นำมาให้นักเรียนช่วยกันสรุปว่า การอาบน้ำวิธีไหนประหยัดที่สุด วิธีไหนเปลืองที่สุด และบ้านใครใช้วิธีอาบน้ำแบบไหน และจากนี้เราจะเปลี่ยนมาอาบน้ำแบบไหนดี เพื่อช่วยกันประหยัดน้ำ

2) เรื่องน้ำที่สูญเปล่า

ให้พากันไปที่ก๊อกน้ำ แล้วเปิดน้ำให้ไหลออกมาช้าๆ (ทำคล้ายกับที่เราปิดน้ำไม่สนิท) จากนั้นก็ให้น้องๆ วัดอัตราการไหลของน้ำ โดยออกแบบเอง ซึ่งนักเรียนอาจใช้ภาชนะที่ทราบปริมาตรแน่นอนมาวัด ปริมาตรและจับเวลาที่ใช้ เช่น น้ำเต็มขวดขนาด 250 cc. โดยใช้เวลา 30 นาที ดังนั้นก็แสดงว่าน้ำไหลด้วย อัตรา 0.5 ลิตร/ชม.

คราวนี้ให้นักเรียนหาว่า ถ้าเราปิดน้ำไม่สนิทเช่นนี้หรือก๊อกน้ำในบ้านรั่วและเราไม่ได้ทำการซ่อมแซม เราก็จะสูญเสียน้ำไปวันละเท่าไร เดือนละเท่าไร และปีละเท่าไร ซึ่งถ้าเสียน้ำไปมากอาจนำมาเปรียบเทียบกับปริมาตรห้องเรียนก็ได้ เช่น ใช้เป็น 2 เท่าของห้องเรียนทีเดียวนะ

3) การศึกษาการพังทลายของดินเมื่อฝนตก

ทำกระบะสัก 3-4 อัน แล้วปลูกหญ้าในปริมาณมากน้อยต่างกันและมีอันหนึ่งไม่มีหญ้าเลย นำ กระบะทุกอันมาเอียงซัก 30 องศา จากนั้นเอาฝักบัวใส่น้ำมารด (เปรียบเป็นฝนที่ตก) แล้วให้วัดปริมาณดิน และน้ำที่ไหลออกมาส่วนท้ายของกระบะ

จากนั้นให้สรุปว่า การที่มีต้นไม้อยู่บนหน้าดิน เมื่อมีฝนตกลงมาแล้วจะมีผลการพังทลายของดิน มากน้อยอย่างไร และน้ำจะถูกดูดซึมได้มากน้อยต่างกันอย่างไร

ส่วนการทดลองอื่นๆ เช่นการเปิดไฟฟ้า 1 ดวงทิ้งไว้ทุกคืน จะสูญเสียไฟไปเท่าไร คิดเป็นเงินเป็นพลังงานเท่าใด นักเรียนมัธยมใช้กระดาษเฉลี่ยคนละเท่าใดต่อปีและเทียบเท่ากับการทำลายต้นไม้ไปเท่าใด การวัดปริมาณสิ่งมีชีวิตบริเวณที่น้ำดีและน้ำเสียว่าต่างกันอย่างไร การทดสอบพืชที่เป็นยาสมุนไพรว่า สามารถรักษาโรคได้ดีเพียงใด (เร็วไหม , มีผลอันตรายไหม)

ในกิจกรรมนี้ อาจจะให้นักเรียนแต่ละกลุ่มไปออกแบบการทดลองมาก็ได้ แล้วทำการทดลองโชว์ ผลงาน จากนั้นเอาไปจัดแสดงให้นักเรียนในโรงเรียนได้ชมผลงานที่คิดกันก็ได้

กิจกรรมนี้อาจจะต้องปรึกษาอาจารย์ในหมวดวิทยาศาสตร์หรือคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ที่ดีให้ ช่วยออกไอเดียให้

5. สันทนาการ

กิจกรรมสันทนาการสามารถเล่นได้ทุกช่วง โดยอาจจะจัดเป็นกิจกรรมซึ่งสื่อความหมายเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะ หรืออาจจะใช้เป็นกิจกรรมกระตุ้นความตื่นตัวและทำให้ผ่อนคลาย ในการที่จะนำไปสู่การทำกิจกรรม อื่นๆต่อไป

สันทนาการที่ใช้น่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อมไม่มากนักน้อย แต่เกมที่เป็นลักษณะนี้จะไม่ค่อยมี ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ผู้อ่าน จะต้องประยุกต์มาจากเกมต่างๆที่มีอยู่ หรือคิดมาใหม่เลยก็ได้ ซึ่งต่อไปนี่จะเป็นเกมที่ ผู้เขียนใช้ในกิจกรรมสันทนาการเสมอๆในกิจกรรมอนุรักษ์ อาทิเช่น

1) 20 คำถาม

- ผู้นำเกมส์ จะสมมุติอะไรมาสักอย่างหนึ่งในใจ อาจเป็นบุคคล สัตว์ พืช สถานที่ เช่น ถ้าเลือก “กวาง” ก็อาจจะไปว่าเป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง

- จากนั้นน้องๆมีโอกาสดตอบคำถามแบบใช่หรือไม่ใช่แค่ 20 ครั้ง ถ้าถามครบแล้วตอบไม่ได้ก็ถือว่า
ทายไม่ถูก เช่น อาจถามว่า “เป็นสัตว์ 4 ขาใช่ไหม”

- จากนั้นอาจให้นักเรียนในห้องมาเป็นผู้ตอบคำถามหน้าชั้นเองก็ได้ โดยให้นักเรียนนึกสิ่งที่
ต้องการให้ทายเอาเอง

2) นิทานลูกโซ่

- ให้แบ่งกลุ่ม 10-15 คน แล้วให้ทุกคนช่วยกันเล่านิทาน โดยให้พูดเวียนไปทางใดทางหนึ่งของ
วงกลม เช่น ทางขวามือ โดยแต่ละคนจะพูดได้แค่คนละ 1 ประโยค ในการพูดให้กำหนดคนที่พูดตอน
สุดท้าย (ซึ่งเขาต้องพยายามสรุปให้จบ)

- ในการเล่นอาจวนซ้ำประมาณ 2 รอบ

- ในการเล่าเรื่อง อาจจะมีการกำหนดชื่อเรื่องให้ เช่น “ชุมชนอนุรักษ์โรงเรียน...ที่น่าสงสาร” หรือ
อาจกำหนดประโยคแรกให้ เช่น “มีโรงงานแห่งหนึ่งได้ปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำ” หรืออาจกำหนด
ประโยคสุดท้ายให้ เช่น “เรามาช่วยกันปลูกต้นไม้กันเถอะ” หรืออาจมีการกำหนด ชื่อเรื่อง ประโยคแรก
และประโยคสุดท้าย ทั้งสามอย่างด้วยกัน

3) ไม้คำ

- เขียนแบบรายการตามนัด ซึ่งมี 3 แบบคือ

แบบวาด = ห้ามพูด ห้ามเขียนตัวหนังสือ วาดภาพได้อย่างเดียว

แบบพูด = ให้อธิบายด้วยคำพูด แต่ห้ามออกเสียงพยางค์ใดๆที่มีในคำนั้น

แบบทำท่า = ให้แสดงท่าทาง แต่ห้ามอธิบายให้ฟัง

- กรรมการจะเตรียมบัตรคำพูด มาซัก 20 คำ และอาจให้เวลา 1-1½ นาทีในการไม้คำ ถ้าทีมไหนไม้
ได้มากที่สุดก็จะเป็นผู้ชนะ

- การเลือกคำไม้ ชื่อของสัตว์ พืช นักอนุรักษ์ปัญหาสิ่งแวดล้อม ศัพท์อนุรักษ์ (เช่น Recycle) ฯลฯ
ถ้าวันนั้นจะมีบรรยาย อาจเลือกคำที่จะมีในการบรรยายมาไม้ก็ได้ ซึ่งจะเป็นการดีต่อการบรรยายด้วย

4) แข่งแต่งกลอน

- ผู้นำเกมส์ ต้องเตรียมภาพธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมที่สวยงามและเป็นปัญหา มาไว้จำนวนหนึ่ง

- แสดงภาพให้นักเรียน และแต่งกลอนบรรยายภาพในเวลา 1-2 นาที โดยให้แต่งได้โดยไม่จำกัด

ความคิด อาจใส่อารมณ์ความรู้สึก หรือสาระความรู้แทรกก็ได้ ส่วนคำที่แต่ง อาจเป็นกลอนแปด กลอนเปล่า
คำพูดกินใจ หรือยกสุภาษิตคำพังเพยใดๆมาช่วยเปรียบเทียบเปรยก็ได้

- เมื่อหมดเวลา ก็ให้นักเรียนอาสาสมัครพูดกลอนของตนเองให้เพื่อนๆฟัง ถ้าไม่มีอาสาสมัคร เรา
ก็อาจเลือกคนที่แต่งดีซึ่งเราอาจจะได้ไปเดินดูมาแล้ว หรือสุ่มเอาก็ได้

- เมื่อนักเรียนพูดเสร็จ ต้องให้ความชมเชยนักเรียนตามความสามารถ เช่น มีความกล้าหาญ
(อาสาสมัครพูด) แต่งกลอนได้เพราะ แต่งเนื้อหาสาระดีมาก ให้ความรู้สึกต่อภาพได้ดีมากถึงอารมณ์และ
น่าประทับใจจริงๆ ฯลฯ การทำเช่นนี้ จะทำให้ผู้น้อยอยากเสนองานตนเองและเป็นกำลังใจแก่ผู้เสนอ
ผลงานอีกด้วย

5) ทายปัญหาสิ่งแวดล้อม

- ผู้นำเกมส์ จะเตรียมคำถามไว้ให้นักเรียนตอบ อาจเป็นคำถามที่เป็นข้อเลือก(ก,ข,ค,ง) หรือเป็นคำถามถูกผิด หรือเป็นคำถามอัตนัย

- การตอบคำถาม อาจตอบคนเดียว หรืออาจตอบเป็นกลุ่มก็ได้ ถ้าทำเป็นกลุ่มก็มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม และนอกจากนี้อาจทำ 2 อย่างด้วยกันก็ได้ ก็คือเมื่ออ่านคำถามเสร็จให้ตอบคำถามด้วยตัวเองก่อน (เขียนไว้ในกระดาษ) และเมื่อตอบเสร็จก็ให้หาคำตอบของกลุ่มอีกคำตอบหนึ่ง ดังนั้นในข้อหนึ่งๆก็จะมีคำตอบอยู่ 2 คำตอบ (ซึ่งคำตอบอาจเหมือนกันก็ได้)

- เมื่อเฉลย ให้ค่อยๆเฉลยทีละข้อ และอธิบายให้นักเรียนเข้าใจด้วยว่าทำไมจึงเฉลยเช่นนั้น ถ้าใครมีข้อสงสัยก็ให้ยกมือถามได้ว่า ทำไมคำตอบของตนจึงไม่ถูก เมื่อเสร็จแต่ละข้อก็ลองถามว่ามีใครถูกบ้าง เมื่อเสร็จสิ้นหมดทุกข้อก็ตรวจสอบว่าใครได้คะแนนเยอะที่สุด และกลุ่มไหนได้คะแนนเยอะที่สุด

- ถ้ามีเวลามากพอสมควร การเฉลยอาจจะเป็นการให้นักเรียนทั้งห้องช่วยกันคิดและหาข้อสงสัยให้ได้ โดยผู้นำเกมส์ก็อาจจะคุมสถานการณ์เฉยๆ หรือออกความคิดเห็นด้วยก็ได้ และถ้าประเด็นไหนถ้าผู้นำเกมส์ให้คำตอบชัดเจนไม่ได้ ก็อาจจะให้ข้อนี้เป็นโมฆะ หรือให้คะแนนกับทุกคนก็ได้

6) โต้วาทิ

- ให้แบ่งสมาชิกในชั้นเป็น 2 กลุ่ม แล้วช่วยกันตั้งญัตติที่จะพูด หรือผู้นำเกมส์อาจจะเตรียมญัตติมาเองก็ได้

- ให้แต่ละฝ่ายผลัดกันโต้ โดยในแต่ละครั้งจะพูดได้แค่ 1 คน พูดได้ 12 ประโยค และถ้าพูดแล้วก็ห้ามพูดอีก จนกว่าทุกคนจะได้พูดหมดทั้งกลุ่ม

- ถ้ามีเวลามากพออาจพูด 2 รอบก็ได้

7) เกมส์ให้คำปรึกษา

- ให้ผู้นำเกมส์เตรียมคำถามเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยให้ปัญหานั้นเป็นการให้นักเรียนแต่ละคนได้ฝึกแสดงความคิดเห็นและฝึกการใช้เหตุผลอีกด้วย ตัวอย่างเช่น “ผมเป็นชาวบ้านที่เขื่อนปากมูล ตอนนี้ผมโดนไล่ที่ออกมาและได้รับเงินชดเชยแค่ 5000 บาท และที่ทำกินใหม่ผมก็ไม่สามารถทำมาหากินได้ ผมไปขอความเป็นธรรมแต่ก็ไม่เคยได้รับความเป็นธรรม คุณคิดว่าผมควรทำอย่างไรดี”

- นักเรียนในห้องจะถูกจัดเป็นกลุ่มละ 4-5 คน จากนั้นก็ให้บัตรคำถามแก่นักเรียนกลุ่มละประมาณ 10-20 ใบ โดยคำถามของแต่ละกลุ่มจะเหมือนกัน

- นักเรียนคนหนึ่งจะหยิบบัตรคำถามขึ้นมาถามเพื่อนๆ จากนั้นเพื่อนทุกคนก็พยายามให้คำแนะนำ เมื่อพูดครบทุกคนแล้วให้คนถือบัตรมอบบัตรให้แก่ผู้ที่ตอบคำถามได้ดีที่สุด จากนั้นก็ให้คนอื่นๆหยิบบัตรขึ้นมาถามบ้างจนบัตรหมด

- สุดท้ายของเกมส์ ถ้าใครมีบัตรมากที่สุดก็ถือว่าเป็นผู้ชนะ